

แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ผ่านเครือข่ายความร่วมมือแบบบูรณาการของศึกษานิเทศก์

ดร.อนุสร หงษ์ขุนทด

ศึกษานิเทศก์ วิทยาลัยศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สพม.นครราชสีมา

ภูมิทัศน์ใหม่ของการนิเทศการศึกษาในยุคแห่งความร่วมมือ

ในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ระบบการศึกษาไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและหลากหลาย (VUCA World) ซึ่งส่งผลให้กระบวนการบริหารจัดการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนจากการสั่งการตามลำดับชั้น (Top-down Command) ไปสู่การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Network Governance) สถานศึกษาไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยลำพังเสมือนเกาะที่โดดเดี่ยวอีกต่อไป แต่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และแหล่งเรียนรู้ภายนอก เพื่อระดมสรรพกำลังและทรัพยากรมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

ในบริบทนี้ บทบาทของ “ศึกษานิเทศก์” (Educational Supervisor) จึงมีความสำคัญยิ่งในฐานะ “โซ่ข้อกลาง” หรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่ทำหน้าที่เชื่อมประสานรอยต่อระหว่างสถานศึกษากับภาคีเครือข่ายภายนอก ภารกิจด้านการนิเทศการศึกษาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการตรวจเยี่ยมชั้นเรียนหรือการให้คำแนะนำด้านวิชาการภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตครอบคลุมถึง “ด้านที่ 2 ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา” ตามมาตรฐานตำแหน่งและวิทยฐานะใหม่ (ว9/2564 และ ว11/2564) ซึ่งเน้นย้ำถึงความสามารถในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร และสถานประกอบการ รวมถึงการดึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา¹

เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือปฏิบัติงานสำหรับศึกษานิเทศก์ โดยมุ่งเน้นการให้องค์ความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างและบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา ครอบคลุมตั้งแต่มิติทางทฤษฎี กรอบกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ กระบวนการดำเนินงานที่เป็นระบบ ไปจนถึงเทคนิคการทำบันทึกข้อตกลง (MOU) และการประเมินผลลัพธ์เพื่อนำไปสู่การขอมิหรือเลื่อนวิทยฐานะ ทั้งนี้ เพื่อให้ศึกษานิเทศก์สามารถนำไปปรับใช้ในการทำข้อตกลงพัฒนางาน (Performance Agreement PA) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อคุณภาพการศึกษาของชาติ

ตอนที่ 1 กรอบแนวคิดและมาตรฐานวิชาชีพ รากฐานสู่การปฏิบัติ

การทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และมาตรฐานตำแหน่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดสำหรับศึกษานิเทศก์ เพื่อให้การปฏิบัติงานสอดคล้องกับทิศทางนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) และบริบทของพื้นที่

มาตรฐานตำแหน่งและวิทยฐานะ (ว9/2564 และ ว11/2564)

ตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ (ว11/2564) ได้กำหนดภาระงานและมาตรฐานตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านที่ 2 ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ที่ท้าทายความสามารถของศึกษานิเทศก์ในการทำงานเชิงรุกนอกห้องเรียน² รายละเอียดของตัวชี้วัดในด้านนี้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานที่ครบวงจร ดังนี้

1. ตัวชี้วัดที่ 2.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและความต้องการจำเป็นศึกษานิเทศก์ต้องมีความสามารถในการรวบรวมและสังเคราะห์สารสนเทศที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เพียงแค่ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่รวมถึงข้อมูลบริบทชุมชน สภาพเศรษฐกิจ และแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อนำมาวางแผนการส่งเสริมสนับสนุน 2 การวิเคราะห์นี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยให้การจับคู่ (Matching) ระหว่างความต้องการของโรงเรียน และทรัพยากรของเครือข่ายเป็นไปอย่างแม่นยำ

2. ตัวชี้วัดที่ 2.2 การประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร และสถานประกอบการ นี่คือหัวใจสำคัญของคู่มือฉบับนี้ มาตรฐานระบุชัดเจนถึงการตั้ง “ภูมิปัญญาหรือผู้ทรงคุณวุฒิ” เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษา 2 นัยสำคัญคือ ศึกษานิเทศก์ต้องทำหน้าที่เป็นนักเจรจา (Negotiator) และนักสร้างความสัมพันธ์ (Relationship Builder) เพื่อแปลง “ความสัมพันธ์” ให้เป็น “ทรัพยากร” ทางการศึกษา

3. ตัวชี้วัดที่ 2.3 การติดตามและประเมินผลการส่งเสริมสนับสนุน การทำงานเครือข่ายไม่ได้สิ้นสุดที่การทำ MOU แต่ต้องมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าความร่วมมือนั้นส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนจริง²

พลวัตของบริบท กรณีศึกษากรุงเทพมหานครและ สฟฐ.

แม้ว่าหลักเกณฑ์ ว9/2564 และ ว11/2564 จะเป็นมาตรฐานกลาง แต่ในทางปฏิบัติอาจมีความแตกต่างกันตามสังกัด ตัวอย่างเช่น กรุงเทพมหานคร (กทม.) แม้จะมีการอ้างอิงหลักเกณฑ์ของ ก.ค.ศ. แต่ก็มีบริบทเฉพาะตัวและกฎระเบียบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากรุงเทพมหานครที่ต้องพิจารณาประกอบ ซึ่งอยู่ระหว่างการปรับปรุงหลักเกณฑ์ให้เหมาะสมกับบริบทของ กทม. ¹ ดังนั้น ศึกษานิเทศก์จึงต้องมีความยืดหยุ่นและแม่นยำในระเบียบของต้นสังกัดตนเอง แต่โดยหลักการพื้นฐานแล้ว ภารกิจด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษายังคงเป็นแกนหลักที่เหมือนกัน

ทฤษฎีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม (Network & Participation Theory)

เพื่อให้การปฏิบัติงานมีฐานคิดทางวิชาการรองรับ ศึกษานิเทศก์ควรทำความเข้าใจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประสานความร่วมมือ ซึ่งสามารถสังเคราะห์ได้จากงานวิจัยและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ⁵

ระดับของการมีส่วนร่วม (Levels of Participation)

การสร้างเครือข่ายมิใช่กระบวนการแบบ “ขาวหรือดำ” แต่มีความเข้มข้นในหลายระดับ ศึกษานิเทศก์ต้องประเมินว่าโรงเรียนและภาคีเครือข่ายมีความพร้อมในระดับใด เพื่อเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสม

1. ระดับการให้ข้อมูล (Informing/Networking) เป็นระดับพื้นฐานที่สุด คือการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล วิสัยทัศน์ ระหว่างกัน
2. ระดับการปรึกษาหารือ (Consulting/Coordinating) เริ่มมีการขอความคิดเห็น การประชุมร่วมกัน เพื่อปรับปรุงงานของแต่ละฝ่าย
3. ระดับความร่วมมือ (Cooperating) มีการทำกิจกรรมร่วมกัน แบ่งปันทรัพยากร (เช่น วิทยากร, สถานที่) แต่ยังคงคนต่างทำในภารกิจหลัก
4. ระดับการเป็นหุ้นส่วน (Collaborating/Partnership) เป็นระดับสูงสุดที่มีการวางแผนร่วมกัน (Joint Planning) มีเป้าหมายเดียวกัน (Shared Goal) และรับผิดชอบความเสี่ยงหรือความสำเร็จร่วมกัน มักมีพันธสัญญาในรูปแบบ MOU ⁵

การพัฒนาวิชาการผ่านการประสานความร่วมมือ คือกระบวนการจัดระเบียบวิธีการทำงานเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือคุณภาพของผู้เรียน ⁵ การสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพจึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ มีวัตถุประสงค์ร่วม มีการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่อง และมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ⁷

ตอนที่ 2 ยุทธศาสตร์การวิเคราะห์และบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Management)

ความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เกิดจากการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่รอบคอบศึกษานិเทศก์ต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ภูมิทัศน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Landscape) เพื่อระบุพันธมิตรที่มีศักยภาพ

การจัดทำแผนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Mapping Strategy)

การทำ Stakeholder Mapping เป็นเครื่องมือสำคัญในการระบุว่า “ใคร” คือผู้ที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม และ “ระดับใด” ที่พวกเขาควรเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยสามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมายและกลยุทธ์การเข้าหาได้ดังตารางต่อไปนี้ ⁸

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Group)	บทบาทและทรัพยากรที่คาดหวัง (Potential Resources)	กลยุทธ์การบริหารความสัมพันธ์ (Engagement Strategy)	ประเด็นความสนใจร่วม (Shared Interests)
1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) (อบจ., เทศบาล, อบต.)	งบประมาณสนับสนุน, วัสดุครุภัณฑ์, ยานพาหนะ, พื้นที่จัดกิจกรรม, บุคลากร สาธารณสุข	Partnership เสนอโครงการเข้าแผนพัฒนาท้องถิ่น, เชิญผู้บริหารท้องถิ่นเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา	การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน, การลดปัญหาสังคมในพื้นที่, ผลงานของนักการเมืองท้องถิ่น ¹¹
2. สถานประกอบการ/ภาคเอกชน (โรงงาน, บริษัท, ห้างร้าน)	แหล่งฝึกงาน (ทวิศึกษา), วิทยากรวิชาชีพ, ทุนการศึกษา, อุปกรณ์เทคโนโลยี	Collaboration ทำ MOU จัดการเรียนรู้ทวิภาคี, CSR, การลดหย่อนภาษี	การผลิตแรงงานตรงความต้องการ, ภาพลักษณ์องค์กร (CSR), การพัฒนาชุมชนรอบโรงงาน ¹²

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Group)	บทบาทและทรัพยากร ที่คาดหวัง (Potential Resources)	กลยุทธ์การบริหาร ความสัมพันธ์ (Engagement Strategy)	ประเด็นความสนใจร่วม (Shared Interests)
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ ปราชญ์ชาวบ้าน (ศิลปิน, เกษตรกร, หมอ พื้นบ้าน)	องค์ความรู้เฉพาะทาง, ประวัติศาสตร์ชุมชน, ทักษะชีวิต, วัฒนธรรม	Involvement ยกย่องเชิดชู เกียรติ, เชิญเป็นวิทยากรพิเศษ, ถอดบทเรียนความรู้	การสืบสานวัฒนธรรม, การ ถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน, ความภาคภูมิใจในตนเอง ¹⁴
4. สถาบันอุดมศึกษา/ อาชีวศึกษา	พี่เลี้ยงทางวิชาการ (Mentoring), งานวิจัย, นวัตกรรมการสอน, โควตา ศึกษาต่อ	Cooperation ทำโครงการวิจัย ร่วม, ค่ายวิชาการ, การนิเทศ นักศึกษาฝึกสอน	การบริหารวิชาการแก่สังคม, พื้นที่วิจัยสำหรับอาจารย์, การคัดเลือกนักเรียนเข้า ศึกษาต่อ ¹⁷
5. หน่วยงานสาธารณสุข/ โรงพยาบาล	ความรู้ด้านสุขภาพ, จิตวิทยาวัยรุ่น, การ ป้องกันยาเสพติด	Consulting อบรมครูอนามัย, ตรวจสอบสุขภาพนักเรียน, ให้ คำปรึกษาเคสพิเศษ	สุขภาวะของเยาวชน, การควบคุมโรคในชุมชน

การวิเคราะห์บริบทและความต้องการจำเป็น (Context Analysis & Needs Assessment)

ก่อนที่จะเริ่มประสานงานศึกษานิเทศก์ต้องลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง (School Context Analysis) โดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis เพื่อค้นหา “จุดเจ็บปวด” (Pain Points) และ “จุดแข็ง” (Selling Points) ของโรงเรียน ²

1. การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน โรงเรียนขาดแคลนครูสาขาใด? ขาดอุปกรณ์ด้านไหน? เด็กมีความสนใจเรื่องอะไรเป็นพิเศษ?

2. การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ชุมชนรอบโรงเรียนมีอาชีพอะไร? มีแหล่งเรียนรู้อะไรบ้าง? มีปราชญ์ชาวบ้านท่านใดที่ยังแข็งแรงและพร้อมถ่ายทอดความรู้? ¹⁸

ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นฐานในการออกแบบ “ข้อเสนอโครงการ” (Proposal) ที่จะนำไปเจรจากับเครือข่าย เพราะการขอความร่วมมือที่ดีไม่ใช่การ “ขอร้อง” แต่เป็นการ “แลกเปลี่ยนผลประโยชน์” (Win-Win Solution)

ตอนที่ 3 กระบวนการนิเทศแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน (The 6-Step Participatory Supervision Model)

เพื่อให้การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์เป็นไปอย่างมีระบบและสามารถตรวจสอบได้ ขอเสนอให้นำรูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วม (Participatory Supervision) มาประยุกต์ใช้เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานมาตรฐาน (Standard Operating Procedure SOP) ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ¹⁹

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการและการวางแผน (Preparation & Planning) ในขั้นตอนนี้ ศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่เป็นนักวางแผนยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูล รวบรวมข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานของโรงเรียนและทำเนียบเครือข่าย (Directory)

2. กำหนดเป้าหมาย ระบุวัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่ายให้ชัดเจน เช่น “เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพช่างเชื่อมให้นักเรียน ม.3” หรือ “เพื่ออนุรักษ์คนตรีพื้นบ้านมั่งคละ”
3. เตรียมทีมงาน สร้างความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการ เพื่อให้เห็นภาพเดียวกันก่อนออกไปเจรจากับคนภายนอก

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์และกำหนดแนวทาง (Building Rapport & Framework Setting) การเริ่มต้นที่ดีมีชัยไปกว่าครึ่ง ศึกษาเทคนิคที่ต้องใช้ทักษะมนุษย์สัมพันธ์และการสื่อสาร ดังนี้

1. การเข้าหา (Approach) นัดหมายและเข้าพบผู้นำชุมชนหรือผู้บริหารองค์กรด้วยความนอบน้อมและเป็นทางการ
2. การนำเสนอ (Pitching) นำเสนอข้อมูลปัญหาและความต้องการของโรงเรียน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นประโยชน์ที่พันธมิตรจะได้รับร่วมกัน
3. การร่างกรอบความร่วมมือ กำหนดบทบาทหน้าที่คร่าว ๆ ว่าใครจะทำอะไร (Role Clarification)

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบเครื่องมือและข้อตกลง (Designing Tools & Agreements) เมื่อตกลงในหลักการได้แล้ว ต้องนำไปสู่การสร้างเครื่องมือทางนิรนัยและพฤติณัย ดังนี้

1. ร่าง MOU จัดทำร่างบันทึกข้อตกลงความร่วมมือที่ระบุรายละเอียดกิจกรรม งบประมาณ และ ความรับผิดชอบ ²⁰
2. เครื่องมือนิตศ สร้างแบบฟอร์มการติดตามงาน แบบสังเกตการจัดกิจกรรม หรือแบบประเมินผล เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ²²

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการและลงมือปฏิบัติ (Implementation & Execution) ขั้นตอนของการนำแผนสู่การปฏิบัติ (Action) ศึกษาเทคนิคที่ต้องลงพื้นที่เพื่อ “Coaching” และ “Mentoring” ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ หากเป็นการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสอน ศึกษาเทคนิคที่ต้องแนะนำครูประจำการให้ทำหน้าที่เป็น “ผู้ช่วยวิทยากร” (Co-facilitator) คอยช่วยจัดการชั้นเรียนและเชื่อมโยงความรู้ของปราชญ์เข้ากับหลักสูตรแกนกลาง ไม่ใช่ปล่อยให้วิทยากรภายนอกสอนตามลำพัง
2. การแก้ปัญหาหน้างาน ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหากเกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันระหว่างวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียนและหน่วยงานภายนอก

ขั้นตอนที่ 5 การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Reflective Meeting / AAR) การนิตศที่มีประสิทธิภาพต้องมีการสะท้อนคิด (Reflection) ดังนี้

1. จัดเวที PLC ประชุมร่วมระหว่างครู วิทยากรภายนอก และศึกษาเทคนิค เพื่อถอดบทเรียน (After Action Review AAR) ว่ากิจกรรมใดทำได้ดี กิจกรรมใดต้องปรับปรุง
2. เสริมแรง (Reinforcement) ให้กำลังใจและชื่นชมความสำเร็จเล็ก ๆ น้อย ๆ (Small Wins) ของทีมงาน ²³

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลและสรุปรายงาน (Evaluation & Reporting) ขั้นตอนสุดท้ายคือการวัดความสำเร็จมีดังนี้

1. ประเมินผลสัมฤทธิ์ วัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude)
2. ประเมินความพึงพอใจ สอบถามความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ²⁴
3. รายงานผล จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำเสนอต่อผู้บริหารเขตพื้นที่และเผยแพร่เป็น Best Practice ²⁶

ตอนที่ 4 เจาะลึกปฏิบัติการเฉพาะด้าน โมเดลความร่วมมือ 3 รูปแบบ (Specific Cooperation Models)

เพื่อให้เห็นภาพการปฏิบัติงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คู่มือนี้จะขยายความใน 3 โมเดลความร่วมมือหลักที่ศึกษานิเทศก์มักต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญ

โมเดลความร่วมมือการจัดการศึกษาทวิศึกษา (Dual Education Model)

โครงการทวิศึกษาเป็นการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ที่ให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเรียนวิชาสามัญควบคู่กับวิชาชีพ เพื่อให้ได้วุฒิการศึกษาทั้ง ม.6 และ ปวช. พร้อมกัน ¹²

บทบาทของศึกษานิเทศก์

1. ผู้ออกแบบหลักสูตร (Curriculum Designer) ศึกษานิเทศก์ต้องร่วมกับวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อเทียบโอนรายวิชา (Credit Transfer) ให้ผู้เรียนเรียนซ้ำซ้อนน้อยที่สุด ²⁸
2. ผู้ประสานงาน (Coordinator) ประสานตารางเรียนและการขนส่งนักเรียนระหว่างโรงเรียนมัธยมและวิทยาลัยเทคนิคหรือสถานประกอบการ
3. ผู้กำกับติดตาม (Monitor) ติดตามผลการเรียนและการฝึกงาน เพื่อป้องกันปัญหาการออกกลางคัน (Dropout) เนื่องจากภาระการเรียนที่หนักกว่าปกติ
4. ผู้ประกันคุณภาพ ตรวจสอบมาตรฐานครุภัณฑ์และสื่อการสอนในรายวิชาชีพให้เป็นไปตามมาตรฐานอาชีวศึกษา

กรณีศึกษาความสำเร็จ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ที่ร่วมมือกับวิทยาลัยการอาชีพ จัดให้นักเรียนเรียนวิชาช่างยนต์ คหกรรม และเกษตร จนจบออกไปมีงานทำทันที หรือศึกษาต่อในระดับ ปวส. ได้อย่างต่อเนื่อง ²⁷

โมเดลความร่วมมือกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom Integration Model)

การนำปราชญ์ชาวบ้านเข้าสู่ห้องเรียนมีความละเอียดอ่อนในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้และการให้เกียรติ ¹⁶ ดังนี้

กระบวนการปฏิบัติ

1. การสรรหาและคัดเลือก สรรวจปราชญ์ในท้องถิ่นที่มีความรู้ลึกซึ้งและมีจิตวิญญาณความเป็นครู

2. การเตรียมความพร้อมวิทยากร ประชาชนชาวบ้านอาจไม่ถนัดการเขียนแผนการสอน ศึกษาวิเคราะห์ และครูต้องช่วย “ถอดองค์ความรู้” (Knowledge Decoding) จากตัวบุคคลออกมาเป็นแผนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้

3. การดูแลและอำนวยความสะดวก จักรถรับ-ส่ง ดูแลอาหารและน้ำดื่ม และค่าตอบแทนวิทยากร ตามระเบียบราชการ (ควรศึกษาอัตราค่าวิทยากรบุคคลภายนอกตามระเบียบกระทรวงการคลังอย่างเคร่งครัด)

4. การสร้างความภาคภูมิใจ มอบเกียรติบัตร เชิญเป็นประธานในพิธีไหว้ครู หรือจัดนิทรรศการ แสดงผลงานลูกศิษย์เพื่อเชิดชูเกียรติ

โมเดลความร่วมมือกับภาคเอกชน (Corporate Partnership & CSR)

ภาคเอกชนมีความคล่องตัวและทรัพยากรสูง แต่ต้องการความชัดเจนและผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมดังนี้

เทคนิคการประสานงาน

1. พูดภาษาเดียวกัน เวลาเสนอโครงการกับเอกชน ให้นั้นคำว่า “ผลผลิต” (Output) “ผลลัพธ์” (Outcome) และ “ความคุ้มค่า” (ROI - Return on Investment) ในเชิงสังคม

2. สิทธิประโยชน์ทางภาษี ศึกษานิติศาสตร์ต้องมีความรู้เรื่องมาตรการลดหย่อนภาษี (เช่น การบริจาคให้สถานศึกษาลดหย่อนได้ 2 เท่า) เพื่อใช้เป็นแรงจูงใจในการเจรจา

3. ความต่อเนื่อง สร้างความสัมพันธ์ระยะยาว ไม่ใช่แค่ขอเงินแล้วจบ แต่ควรเชิญผู้บริหารบริษัท มาร่วมกิจกรรม มาดูผลงานนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ตอนที่ 5 นิติกรรมสัญญาและเอกสารประกอบการดำเนินงาน (Legal Framework & Documentation)

การทำงานร่วมกับบุคคลภายนอกจำเป็นต้องมีความรัดกุมทางกฎหมายและเอกสาร เพื่อป้องกันปัญหาในอนาคตและสร้างความน่าเชื่อถือ ดังนี้

เทคนิคการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU Memorandum of Understanding)

MOU เป็นเอกสารแสดงเจตจำนงร่วมกัน แม้ผลผูกพันทางกฎหมายอาจไม่เข้มข้นเท่าสัญญาจ้าง (Contract) แต่มีความสำคัญในเชิงบริหารและสัญลักษณ์²⁰

องค์ประกอบสำคัญของ MOU

1. คู่สัญญา (Parties) ระบุชื่อหน่วยงานและผู้แทนที่มีอำนาจลงนามให้ถูกต้องชัดเจน
2. วัตถุประสงค์ (Objectives) เขียนให้ครอบคลุมแต่กระชับ
3. ขอบเขตความร่วมมือ (Scope of Cooperation) แยกแยะหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน (ฝ่าย ก. สนับสนุนวิทยากร / ฝ่าย ข. สนับสนุนสถานที่)
4. ระยะเวลา (Duration) ควรกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด (เช่น 3 ปี) และเงื่อนไขการต่อสัญญา

5. การยกเลิกสัญญา (Termination) ระบุเงื่อนไขการบอกเลิกสัญญา เช่น ต้องแจ้งล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษรไม่น้อยกว่า 30 หรือ 90 วัน ²⁹

6. ค่าใช้จ่าย (Expenses) ระบุให้ชัดเจนว่ากิจกรรมใดใครเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย เพื่อป้องกันข้อพิพาท ²⁹

ตัวอย่างร่าง MOU (ฉบับย่อ)

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ

ระหว่าง โรงเรียน..... กับ บริษัท.....

1. วัตถุประสงค์ เพื่อร่วมมือกันจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีและพัฒนาบุคลากร
2. หน้าที่ของโรงเรียน คัดเลือกนักเรียนที่มีความประพฤติดีเข้ารับการฝึกอาชีพ และจัดครูนิเทศก์ติดตามผล
3. หน้าที่ของบริษัท จัดทำแผนการฝึกอาชีพ สนับสนุนเบี้ยเลี้ยง และประเมินผลการฝึก
4. ผลบังคับใช้ บันทึกข้อตกลงนี้มีผลบังคับใช้ 3 ปี นับตั้งแต่วันลงนาม...

ตัวอย่างหนังสือเชิญและหนังสือราชการ

การทำหนังสือเชิญวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้บริหารระดับสูง ควรใช้ภาษาที่เป็นทางการแต่แฝงด้วยความเคารพดังนี้ ¹⁴

เทคนิคการเขียนหนังสือเชิญวิทยากร

1. อ้างถึงความเชี่ยวชาญของท่าน “ด้วยทางโรงเรียนเล็งเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้าน...”
2. ระบุรายละเอียดให้ครบ วัน เวลา สถานที่ กลุ่มเป้าหมาย (นักเรียนชั้นไหน จำนวนกี่คน)
3. การลงท้าย “หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์...”

ตอนที่ 6 การประเมินผลและการนำไปใช้เลื่อนวิทยฐานะ (Evaluation & DPA Application)

บทสุดท้ายนี้จะเชื่อมโยงการปฏิบัติงานเข้ากับความก้าวหน้าในวิชาชีพของศึกษานิเทศก์เองดังนี้

การออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผล

การประเมินผลโครงการความร่วมมือควรประเมินให้รอบด้าน (360 องศา) ดังนี้ ²⁴

1. แบบประเมินความพึงพอใจ สำหรับผู้เรียน ครู และภาคีเครือข่าย โดยใช้มาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ
2. การถอดบทเรียน (Lesson Learned) ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น “สิ่งที่ประทับใจที่สุด”, “ปัญหาอุปสรรคที่พบ”, “ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานครั้งต่อไป”
3. ตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPIs)

3.1 เชิงปริมาณ จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น, จำนวนกิจกรรมที่จัดร่วมกัน, มูลค่าทรัพยากรที่ระดมได้

3.2 เชิงคุณภาพ พัฒนาการของผู้เรียน, รางวัลที่ได้รับ, ความยั่งยืนของโครงการ

การรวบรวมหลักฐานเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะ (PA/DPA)

ผลงานจากการประสานความร่วมมือถือเป็น “ผลลัพธ์การปฏิบัติงาน” ที่สำคัญตามเกณฑ์ ว9/2564
ศึกษานิเทศก์ควรจัดเก็บหลักฐานดังนี้²

1. ไฟล์วิดีโอ บันทึกการประชุมวางแผนร่วมกับเครือข่าย หรือบันทึกการนิเทศติดตามผลการจัด
กิจกรรม (ความยาวตามเกณฑ์ที่ ก.ค.ศ. กำหนด)

2. เอกสารหลักฐาน (PDF) สำเนา MOU, คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน, รายงานสรุปผลโครงการ
(Project Summary), ภาพถ่ายกิจกรรม

3. ผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน ชิ้นงานนักเรียน, เกียรติบัตร, สรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นจากการ
เข้าร่วมโครงการ

การนำเสนอผลงานในระบบ DPA ต้องเขียนบรรยายให้เห็นถึง “ปัญหา-ที่มา-วิธีการแก้ปัญหา-
ผลลัพธ์” (Problem-Process-Outcome) โดยเน้นให้เห็นบทบาทของศึกษานิเทศก์ในการเป็น “ผู้ริเริ่ม” และ
“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

บทสรุป

การทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์ในยุคปัจจุบัน ไม่ใช่เพียงการเป็น “ผู้ตรวจสอบ” แต่คือการเป็น “สถาปนิก
ทางการศึกษา” ผู้ออกแบบและสร้างสรรค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ผ่านการประสานพลังความร่วมมือ คู่มือ
ปฏิบัติงานฉบับนี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นเข็มทิศนำทางให้ท่านศึกษานิเทศก์สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดด้าน
ทรัพยากร เชื่อมโยงโรงเรียนเข้ากับโลกกว้าง และนำพาศักยภาพของภูมิปัญญาและเทคโนโลยีจากภายนอกเข้า
มาเติมเต็มคุณภาพการศึกษาไทยได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน

การประสานความร่วมมือมีโชงานที่เห็นผลในชั่วข้ามคืน แต่เป็นกระบวนการปลูกฝังความไว้วางใจ
(Trust) ที่ต้องใช้เวลา ความอดทน และความจริงใจ เมื่อใดที่เครือข่ายเข้มแข็ง เมื่อนั้นคุณภาพของผู้เรียนก็จะ
เติบโตอย่างมั่นคง ดั่งต้นไม้ใหญ่ที่ยังรากลึกและแผ่กิ่งก้านสาขาอย่างงดงามด้วยการหล่อเลี้ยงจากทุกภาค
ส่วนของสังคม.

อ้างอิง

1. 2564-ว9 หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและ วิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการ
ศึกษา ตำแหน่งครู สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร, accessed January 20,
2026, <https://bma-csc.bangkok.go.th/csc/docs/2564v9kss20/>
2. แนวทางการดำเนินการ (ว. PA) ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ - PubHTML5, accessed January 20, 2026,
<https://pubhtml5.com/jibv/kjih/>

3. แนวทางการขอมัธยมศึกษาหรือเลื่อนวิทยฐานะ ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ว 11/2564 », accessed January 20, 2026, <https://krukob.com/web/v11-2564-2/>
4. 2564-ว11 หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและ วิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตำแหน่งศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร, accessed January 20, 2026, <https://bma-csc.bangkok.go.th/csc/docs/2564v11kks20/>
5. บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, accessed January 20, 2026, http://etheses.aru.ac.th/PDF/1254811605_05.PDF
6. รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา - ThaiJo, accessed January 20, 2026, https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/download/70960/57616/166697
7. กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ, accessed January 20, 2026, <https://journal.lib.buu.ac.th/index.php/education2/article/view/6574/3748>
8. ConnectHomeUSA Playbook Partnership Building Stakeholder Mapping Template - HUD Exchange, accessed January 20, 2026, <https://files.hudexchange.info/resources/documents/ConnectHomeUSA-Playbook-Partnership-Building-Stakeholder-Mapping-Template.pdf>
9. Best Stakeholder Mapping Methods: Choose the Right Strategy, accessed January 20, 2026, <https://simplystakeholders.com/stakeholder-mapping/>
10. STAKEHOLDER MAPPING TOOL - Education First, accessed January 20, 2026, https://www.education-first.com/wp-content/uploads/2023/05/Stakeholder_Mapping_Toolkit.pdf
11. การจัดทำบันทึกข้อตกลง - อบจ.นครราชสีมา, accessed January 20, 2026, <https://www.koratpao.go.th/wp-content/uploads/2024/07/คู่มือ-การจัดทำบันทึกข้อตกลง.pdf>
12. การจัดการศึกษาระบบทวิศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วม, accessed January 20, 2026, https://doi.nrct.go.th/admin/doc/doc_634612.pdf
13. บันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ, accessed January 20, 2026, <https://www.eqd.cmu.ac.th/CD2022/doc/service/coop/MOU.pdf>
14. วิทยากร, accessed January 20, 2026, http://www.thaimuang.go.th/userfiles/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3_0001.pdf
15. โครงการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น - องค์การบริหารส่วนตำบลจุกจอก อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา, accessed January 20, 2026, <https://kudjok.go.th/fileupload/3253605766.pdf>

16. แหล่งเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น, accessed January 20, 2026,
<https://www.huailuek.go.th/site/attachments/article/549/ทะเบียนปราชญ์ชาวบ้าน.pdf>
17. แผนเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, accessed January 20, 2026,
https://teacher.chandra.ac.th/rdi/images/About/01plan/06LDPC/relation_plan_2564.pdf
18. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น, accessed January 20, 2026,
https://nsot.scoutthailand.org/training/_sys/view_pdf.php?file=1067_file_1_202407301722357182.pdf
19. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอทองแสนขัน, accessed January 20, 2026,
http://home.nfeutt.com/thongsaen_khan/?name=knowledge&file=readknowledge&id=58
20. คู่มือการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือด้านวิชาการ, accessed January 20, 2026,
<https://backend.ha.or.th/fileupload/DOCUMENT/00173/d225f019-1cb3-4d7e-987d-b2ddf2410f0f.pdf>
21. แบบฟอร์ม-บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ-MCU.-MOU.docx, accessed January 20, 2026,
<https://acd.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2022/02/แบบฟอร์ม-บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ-MCU.-MOU.docx>
22. คู่มือการปฏิบัติงานรายบุคคลของศึกษานิเทศก์, accessed January 20, 2026,
<https://www.cpn2.go.th/wp-content/uploads/2020/07/คู่มือปฏิบัติงานวรรณยุกต์.pdf>
23. โรงเรียนธงชัยเหนือวิทยา(โคกศิลา) Best Practice ผู้ช. pdf - KORAT3 E-Learning, accessed January 20, 2026, <https://lms-korat3.com/pluginfile.php/30/course/section/259/โรงเรียนธงชัยเหนือวิทยา%28โคกศิลา%29%20Best%20Practice%20ผู้ช. pdf>
24. แบบประเมินความพึงพอใจของภาคีเครือข่าย ต่อภา - กระทรวงสาธารณสุข, accessed January 20, 2026,
https://hhdc.anamai.moph.go.th/web-upload/migrated/files/hhdc/n1256_e97a40ccbe2bc704d06f3c5e880d8f5f_แบบประเมินความพึงพอใจ.pdf
25. รายงานสรุปผลความพึงพอใจการใช้บริการ เครือช, accessed January 20, 2026,
<https://ops.mhesi.go.th/th/component/flexicontent/download/398/6273/16>
26. บทความวิจัย กระบวนการนิเทศแบบเครือข่ายความร, accessed January 20, 2026,
https://www.kroobannok.com/news_file/p45305591219.pdf
27. องคมนตรี ตรวจเยี่ยมโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ในพื้นที่จังหวัดลำพูน และเชียงใหม่ - กองทัพบก, accessed January 20, 2026, <https://rta.mi.th/46406/>
28. การจัดการศึกษารูปแบบทวิศึกษาตามความคิดเห็น, accessed January 20, 2026,
<https://ir.stou.ac.th/bitstream/123456789/2561/1/FULLTEXT.pdf>

29. ตัวอย่าง บันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ - คณะวิทยาศาสตร์และ ..., accessed January 20, 2026, https://sci.skru.ac.th/th/file/gam/irpr/file_04.pdf
30. แนวทางการดำเนินงาน - สพม.สิงห์บุรี อ่างทอง, accessed January 20, 2026, <https://www.sesasingthong.go.th/person/wp-content/uploads/2023/03/แนวทาง-ว9-ตำแหน่งครู.pdf>